

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КВАЛІФІКАЦІЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Методичні рекомендації

КИЇВ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**КВАЛІФІКАЦІЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН**

Методичні рекомендації

Київ 2023

Авторський колектив:

Крижна В. В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (Національна академія внутрішніх справ); **Бабаніна В. В.**, доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ); **Грига М. А.**, кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ); **Шаповалова А. О.**, кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ); **Вигівський І. М.**, кандидат юридичних наук (ГУНП України в м. Києві); **Шумейко Д. О.**, доктор юридичних наук, доцент (ГУНП України в м. Києві); **Цехан Д. М.**, доктор юридичних наук, доцент (Національний університет «Одеська юридична академія»); **Старенький О. С.**, доктор юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ).

Рецензенти:

Шевчишен А. В. доктор юридичних наук, доцент, начальник відділу розслідування службових злочинів управління розслідування корупційних злочинів Головного слідчого управління Національної поліції України;

Швець М. Я. доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 23 листопада 2022 р. (протокол № 3)

Р 654 Кваліфікація та розслідування злочинів проти виборчих прав громадян [Текст]: метод. рек. / [Крижна В. В., Бабаніна В. В., Грига М. А. та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 76 с.

У методичних рекомендаціях розглянуто основні питання кваліфікації злочинів проти виборчих прав громадян та зосереджено увагу на розслідуванні злочинів проти виборчих прав громадян.

Для слідчих, оперативних працівників, працівників прокуратури, суду, адвокатів, а також науковців, викладачів і курсантів.

УДК 343.985:343.415:342.841

© Національна академія внутрішніх справ, 2023

© Крижна В. В., Бабаніна В. В., Грига М. А.,
Шаповалова А. О., Вигівський І. М., Шумейко Д. О.,
Цехан Д. М., Старенький О. С., 2023.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень...	5
Вступ...	6
РОЗДІЛ I. Кваліфікація злочинів проти виборчих прав громадян.	8
1.1. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії референдуму чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК)...	9
1.2. Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців (ст. 158 КК)...	15
1.3. Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу, викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі (ст. 158-1 КК)...	21
1.4. Незаконне знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму (ст. 158-2 КК)...	24
1.5. Фальсифікація, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму (ст. 158-3 КК)...	25
1.6. Порушення таємниці голосування (ст. 159 КК)...	29
1.7. Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму (ст. 159-1 КК)...	30
1.8. Підкуп виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму (ст. 160 КК)...	37
РОЗДІЛ II. Розслідування злочинів проти виборчих прав громадян...	43
2.1. Розслідування перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії референдуму чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК)...	45
2.2. Розслідування надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців (ст. 158 КК)...	48
2.3. Розслідування незаконного використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу, викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі (ст. 158-1 КК)...	52
2.4. Розслідування незаконного знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму (ст. 158-2 КК)...	55

2.5. Розслідування фальсифікації, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму (ст. 158-3 КК).....	56
2.6. Розслідування порушення таємниці голосування (ст. 159 КК)...	61
2.7. Розслідування порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму (ст. 159-1 КК).....	62
2.8. Розслідування підкупу виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму (ст. 160 КК).....	68
Список використаних і рекомендованих джерел...	74

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК – Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р.

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.

ВР – Верховна Рада України

ГП – Генеральна прокуратура

ДБР – Державне бюро розслідувань

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЗМІ – засоби масової інформації

КМ – Кабінет Міністрів України

КСУ – Конституційний Суд України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

МЗС – Міністерство закордонних справ України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ЦВК – Центральна виборча комісія

затв. – затверджений (-на, -не, -ні)

мрзп – мінімальний розмір заробітної плати

нмдг – неоподатковуваний мінімум доходів громадян

ВСТУП

У конституційному праві України політичні права і свободи визначають як можливості людини, які вона має в державному і суспільно-політичному житті і які забезпечують політичне самовизначення і безпосередній вплив на діяльність держави. Вказані права громадян є обов'язковою умовою функціонування всіх інших видів прав, тому що саме вони складають органічну основу системи демократії і виступають як цінності, якими влада має обмежувати себе і на які має орієнтуватися.

Політичні права і свободи нерозривно пов'язані із належністю до громадянства держави, а тому ними можуть користуватися виключно громадяни України. Реалізуючи ці права і свободи, громадяни приймають участь в управлінні державою.

Закріплені в Конституції України політичні права і свободи громадян гарантуються і захищаються всіма галузями права. Найбільш небезпечні посягання на ці права визнаються кримінальними правопорушеннями і тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

В V розділі Особливої частини КК до кримінальних правопорушень проти політичних прав і свобод громадян відносяться діяння, передбачені статтями 157, 158, 158-1, 158-2, 158-3, 159, 159-1, 160 КК. Як видно, переважна більшість із указаних діянь посягає на суспільні відносини, що забезпечують право громадян обирати і бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування (виборчі відносини) або брати участь в референдумах (референдні відносини). Ці кримінальні правопорушення характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю, передбачають покарання у виді позбавлення волі, отже за ступенем тяжкості всі є злочинами.

Суспільна небезпечність виборчих злочинів виявляється у тому, що вони порушують право громадян на вільне волевиявлення у сфері управління державними справами, гарантоване Конституцією України. Конституція України у ст. 38 передбачає право кожного громадянина України брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Диспозиції всіх статей КК, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти виборчих прав громадян є бланкетними, а тому для більш глибокого аналізу їх складів слід звернутися до низки законів, які визначають організацію і порядок проведення виборів та референдумів на території України. Перед усім, це Виборчий кодекс

України¹, який набрав чинності 1 січня 2020 р., а також закони України «Про Державний реєстр виборців»² в редакції від 21 грудня 2019 р. та «Про Центральну виборчу ко- місію»³ від 30 червня 2004 р. тощо.

Зважаючи на зазначене, метою представлених методичних рекомендацій є надання методичної та практичної допомоги органам досудового розслідування під час здійснення кваліфікації та розслідування злочинів проти виборчих прав громадян.

¹ Виборчий Кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 10.10.2020).

² Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 р. № 698-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text>

³ Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 р. № 1932-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text>

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Виборчий Кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.
2. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 р. № 698-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16>.
3. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 р. № 1932-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>.
4. Постанова ЦВК «Про форми фінансових звітів про надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів на пост Президента України, порядок їх складання і проведення аналізу» від 3 січня 2019 р. №3; «Про форми фінансових звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів політичних партій, кандидати в народні депутати України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, та кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, порядок їх складання, надсилання та проведення аналізу» від 10 червня 2016 р. № 200.
5. Закону «Про вибори Президента України», ч. 2 ст. 50 Закону «Про вибори народних депутатів України», частини 5, 6 ст. 15 Закону «Про політичні партії в Україні».
6. Виборчий кодекс України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20/conv>.
7. Про вибори Президента України: Закон України від 5 берез. 1999 р. № 474-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
8. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листоп. 2011 р. № 4061-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
9. Про місцеві вибори: Закон України: Закон України від 14 лип. 2015 р. № 595- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В.В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 391.
11. Виборчий кодекс України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.
12. Про вибори Президента України: Закон України від 5 берез. 1999 р. № 474-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
13. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листоп. 2011 р. № 4061-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
14. Про місцеві вибори: Закон України від 14 лип. 2015 р. № 595- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
15. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 груд. 1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
16. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального

Закон України від 19 груд. 1995 р. № 481/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

17. Алгоритм першочергових слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням виборчого законодавства при проведенні чергових виборів Президента України 31 березня 2019 року, та особливості їх кваліфікації. Київ: Головне слідче управління Національної поліції України, 2019. С. 42.

18. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М. І. Хавронюка. Київ: Москаленко О. М., 2019. С. 362.

19. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Вид. виправл. і доповн. К.: Юридична думка, 2012. С. 35.

20. Ризак І. Я. Предмет комерційного підкупу за Кримінальним кодексом України. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 1. с. 123–124.

21. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

22. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січ. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

23. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 груд. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

24. Про захист прав споживачів: Закон України № 1023-XII від 12 трав. 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

Навчальне видання

КВАЛІФІКАЦІЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Методичні рекомендації

Підписано до друку 17.01.2023. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 5,75. Ум. друк. арк. 5,35.
Тираж 50 прим.

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017